

ואילו רבי יהושע אומר: אוי לו על אשתו, שצריך להוציאה בגט, ואוי לו על יבמתו אשת אחיו, שצריך להוציאה בחליצה.

ובאה משנתנו למעוטי הך דרבי יהושע, דלא עבדינן כוותיה.

אלא, אי כרבן גמליאל שממתינים.

אי כרבי אלעזר שמלמדים את אשתו למאן בו.

אמר רבי אלעזר: לא תימא, אל תאמר שמאמר לבית שמאי קונה מן התורה קנין גמור, כאילו כבר לקחה ממש לאשה, ונעשית אשתו לכל דבר, עד כדי כך דאי בעי לאפוקי, לגרשה ממנו, סגי די לה בגיטא, ואינה צריכה חליצה.

אלא מאמר לבית שמאי אינו קונה קנין גמור, ואם בא להוציאה היא עדיין צריכה חליצה, בנוסף לגט!

אלא, מאמר קונה מן התורה רק בכדי לדחות בצרה בלבד.

ומובן ה"צרה" כאן אינו צרת ערוה, אלא אחותה שהיא "צרתה" באחוה.

אמר רבי אבין: אף אנן נמי תנינא, לדברי רבי אלעזר שאין מאמר קונה לבית שמאי קנין גמור, במשנה בתחילת הפרק:

ארבעה אחים שהיו שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו האחים הנשואים לאחיות, לא יתייבמו האחיות לשני אחים הנותרים, אלא יחלצו. ואם בכל זאת קדמו וכנסו —

בית שמאי אומרים: יקיימו אותן תחתיהם.

ומשמע: יקיימו בדיעבד, שאם כבר קדמו וכנסו, אין, רק אז יקיימו אותן תחתם.

אבל לכתחלה, לא יתכן לבית שמאי לכנסן ולקיימן.

ואי סלקא דעתך שמאמר לבית שמאי קונה כט-ב קנין גמור —

זה יעשה מאמר ויקנה בקנין גמור.

שהרי איסור שגזרו חכמים על אחות זקוקתו הוא איסור קרובות, שאסור לו לבוא עליה, אך אין הוא כולל איסור לעשות בה מאמר, שהוא קנין מדרבנן.

ולאחר שיעשה בה מאמר, הרי אחותה נעשית עליו ערוה גמורה של אחות אשה, ושוב אינה זקוקה לו. ונמצא שבעלת המאמר אינה אסורה עליו עוד כאחות זקוקה, ויהיה מותר לו לכונסה.

וכמו כן, זה, אחיו, יעשה גם הוא מאמר, ויקנה.

ודוחה הגמרא: אלא מאי דעתך לומר, שמאמר אינו קונה קנין גמור, אך הרי עדיין לדעתך הוא דוחה דחייה גמורה.

ועדיין יקשה כמו שהקשית: זה יעשה מאמר וידחה, וזה יעשה מאמר וידחה!

אלא מאי אית לך למימר, לתרץ, שרק מאמר דהתירא דחי, שרק במקום שיש היתר לייבמה יכול המאמר לדחותה לגמרי, וכגון במשנתנו, שעשה בה את המאמר עם נפילתה, לפני שנפלה אחותה, והיה אז מותר לו לייבמה, אבל מאמר דאיסורא, במקום שאסור לייבמה, כמו במשנה שם, שנפלו שתי האחיות קודם המאמר, לא דחי.

ומשמע: יקיימו — בדיעבד, אין. אבל לכתחלה — לא יכנסו.

ואי סלקא דעתך שמאמר לבית שמאי דוחה דחייה גמורה — זה יעשה מאמר וידחה, וזה יעשה מאמר וידחה.

אלא שיש להקשות: ואלא הא קתני במפורש במשנתנו שאם עשה האח מאמר באחות הראשונה, ונפלה אחר כך האחות השניה: בית שמאי אומרים: אשתו עמו, וחלזו תצא משום אחות אשה! ומשמע שתצא ללא חליצה היות ולבית שמאי מאמר דוחה אותה דחייה גמורה!

אלא, בהכרח שיש לומר, שלעולם יש בכח המאמר גם לדחות דחייה גמורה, אלא שלא בכל מקום בכוחו לדחות לגמרי.

וכך יש לחלק:

יבמה דחויא לכולהו, שראויה היא לכל דיני יבום, בין ליבום ובין לחליצה — חזיא ראויה היא גם למקצתה, והיינו, יש כח במאמר, שאינו יבום שלם אלא "מקצת יבום", לדחות את צרתה לגמרי.

וזה הוא הדין ששינוי במשנתנו, שתצא

אם כן, הכי נמי, כמו כן יש לך גם לומר שמאמר, אפילו למאן דאמר "מאמר קונה קנין גמור", רק מאמר דהתירא קני קנין גמור, אבל מאמר דאיסורא לא קני קנין גמור.

ואילו רב אשי מתני לדברי רבי אלעזר הכי:

אמר רבי אלעזר: לא תימא מאמר לבית שמאי דחי דחייה גמורה, וצרתה של בעלת המאמר, [והכונה כאן היא לאחותה הנופלת לפניו מאח אחר, הנקראת לענין זה "צרתה"] חליצה נמי לא בעיא ממנו, כדין ערות אחות אשה, שיוצאת ללא צורך בחליצה.

אלא מאמר דוחה את צרתה [אחותה], מלאסור עליו את בעלת המאמר מצד אחות זקוקתו, ואולם משויר הוא המאמר בקניינו, שאם תרצה אחותה של בעלת המאמר להנשא לשוק, היא צריכה ממנו חליצה. [ולהלן תשאל הגמרא, הרי שנינו שתצא אחותה מדין אחות אשה].⁽¹⁾

אמר רב אבין: אף אנן נמי תנינא כדברי רב אשי, במשנה של ארבעה אחים, שאם קדמו וכנסו:

בית שמאי אומרים: יקיימו.

נעשית עליהם ערוה של אשת אח, בקידושי המאמר של זה, פקעה זיקתה מהראשון אליהם לגמרי. ולכן, אם ימות בעל המאמר, והיא תיפול לפנייהם ממנו, הרי היא נופלת ממנו בלבד, ולא מהאח הראשון, כיון שהם אינם צריכים לחלוץ לה עוד מכח האח הראשון, ולכן אין כאן "אשת שני מתים" [ובכך יישב הגר"ח את קושיית התוס' כאן, שלפי רבי אלעזר, כיון שעדיין היא זקוקה לחליצה, הרי אם ימות בעל המאמר, היא אשת שני מתים].

1. הביאור בדברי בית שמאי, לפי רבי אלעזר, הוא, שהמאמר הוא אמנם קנין של יבום אבל אינו גומר בה לעשותה כאשתו לכל דבר, שזה נאמר רק היכן שלקחה לאשה, ולא כשקנה אותה קנין יבמין, וגם בית שמאי סוברים שביאה גומרת בה, ואין כסף ושטר גומרים בה.

ובשמו של הגר"ח מביאים האחרונים, שכל דבריו של רבי אלעזר נאמרו רק לגבי היבם, שכיון שעשה בה קנין היא צריכה ממנו גט וחליצה, אבל לגבי שאר האחים, כיון שהיא

האחות משום אחות אשה.

יבמה דלא חזיא לכולהו, שראויה רק לחליצה ולא ליבום — **לא חזיא למקצתה**. אין בכח המאמר לדחות את אחותה לגמרי.

ולכן בארבעה אחים, שנפלו שתי האחיות לפני שני האחים, ואי אפשר לייבם את שתיהן מדין אחות זקוקה, אין השנים יכולים לעשות מאמר ולדחות כל אחד את אחותה.

בעי רבה: מאמר לבית שמאי — גדר של **נישואין עושה**, או גדר של **אירוסין עושה**?

אמר ליה אבבי רבה: למאי הלכתא הסתפקת בכך?

אילימא ליררשה כבעל נשוי, **ולטמא** לה אם כהן הוא, שמתמא לאשתו ולא לארוסתו, **ולחפר נדריה** כדין בעל.

הרי **השתא בארוסה בעלמא**, שקידושיה הם מהתורה, **תני רבי חייא**:

אשתו ארוסה — **לא אונן** [אינו אסור באכילת קדשים כאונן] ואם הוא כהן הוא **לא מטמא** לה.

וכן היא לא אוננת [אלא אוכלת בקדשים] **ולא מטמאת לו** [ערב הרגל, כשישראל מצווים להטהר, כדי להביא קרבנותיהם ברגל].

ואם מתה — **אינו יורשה**.

ואם מת הוא — **גובה כתובתה**, כאשר כתב לה כתובה מן האירוסין.

עבד בה מאמר, שהוא קידושין שתיקנו חכמים, שיקדשנה במאמר יבמים, אם כי

הוא תופס בה מן התורה לפי בית שמאי, אין הוא יכול לעשות בה יותר מאשה רגילה.

וכי **מיבעיא** לומר שאין בה את כל הדברים הללו?

ואלא, בהכרח, **שלענין מסירה לחופה** הסתפקת, האם יכול היבם לבוא עליה לאחר המאמר בעל כרחה, כאילו היתה כבר נשואה, או שמא הוא צריך את דעתה לכך, ודינה הוא כמו ארוסה, שלא דעתה אינו יכול לכונסה, ואף הוא חייב להכניסה לחופה מדעתה, לפני שיבוא עליה.

מאי? כך הם שני צידי הספק:

האם המאמר גדר **נישואין** הוא **עושה**, ולא **בעיא מסירה** של היבמה מצידה **לחופה**, אלא בא עליה בעל כרחה ללא חופה, וקונה אותה לאשה מדין יבום לכל דבר, אפילו בביאה בעל כרחה, ושוב אין היא צריכה חליצה אלא יוצאת ממנו בגט בלבד.

או **דלמא** מאמר **אירוסין עושה**, ו**בעיא מסירה לחופה**, וללא הסכמתה היא אינה נקנית לו לגמרי, ואם בא עליה בעל כרחה היא צריכה עדיין חליצה כדי לצאת ממנו.

ואמר ליה אבבי בתמיהה, מה יש להסתפק בכך?

השתא אפילו **לא עבד בה מאמר**, כתיב בה [דברים כה] **יבמה יבא עליה** — **בעל כרחה**.

עתה **שעבד בה מאמר** — וכי **מיבעיא** לומר שיכול לייבמה בעל כרחה!?

אמר ליה רבה לאביי: אכן יש חילוק, והמאמר מגרע.

לפי שאני אומר: כל העושה מאמר ביבמתו — פרחח ממנו זיקת יבמין, וחלה עליה זיקת אירוסין של כל אשה המתקדשת.

אלא שעדיין יש לו לבוא עליה כדי לקיים מצות יבום, וכדי שיוכל להוציאה בגט בלבד.

אך מצב האישות ביניהם עתה, הוא מצב של בעל ואשה שאינם יבמים, ולא מצב של שומרת יבם.

ונשאר הספק: מאי, מה עושה המאמר, אירוסין או נישואין.

ומביאה הגמרא ראייה:

תא שמע: שומרת יבם, בין שהיתה שומרת יבם אחד, בין שני יבמין —

רבי אליעזר אומר: יפר אחד היבמים את נדריה, כמו שמיפר הבעל את נדרי אשתו.

רבי יהושע אומר: יכול היבם להפר רק כאשר היא שומרת יבם לאחד ולא לשנים יבמים.

רבי עקיבא אומר: אין היבם מיפר נדריה, לא כשהיא נופלת ליבם אחד ולא לשנים.

והוינן בה: בשלמא רבי עקיבא — סבר אין זיקה של יבם ליבמתו בתורת אישות, אפילו לא כשהיא נופלת ליבם אחד, ולכן אין היבם יכול להפר נדריה.

ובשלמא לרבי יהושע — לחד יש זיקה, כי היא מיועדת לו ליבום בודאי, לתרי אין זיקה כי אין ידוע למי מהם היא מיועדת, ולכן זיקתם של שניהם חלשה היא, ואינם יכולים להפר אפילו בשותפות.

אלא לרבי אליעזר — נהי נמי דקסבר "יש זיקה", עדיין יש לעיין:

בשלמא כשהיא זקוקה רק לחד שפיר הוא מיפר.

אלא כשהיא זקוקה לתרי — אמאי יפר אחד בלבד ואינה צריכה שיפרו שניהם בשותפות, שהרי היא זקוקה לשניהם?!

ואמר על כך רב אמי: הכא במאי עסקינן — כגון דעבד בה יבם אחד מאמר, ובית שמאי היא, דאמר: מאמר קונה קנין גמור!

ומכאן יש לדייק: אי אמרת בשלמא מאמר נישואין עושה, משום הכי מיפר היבם כמו הבעל.

אלא אי אמרת מאמר אירוסין עושה — היכי מצי מיפר היבם שעשה מאמר לברו?

והתנן: נערה המאורסה — אביה ובעלה מפירים נדריה!

אמר רב נחמן בר יצחק: מאי מיפר דקאמרינן?

מיפר בעל המאמר בשותפות עם האב.

ועדיין יש לברר: ולרבי אליעזר, דאמר, מאמר לבית שמאי אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד — אמאי מיפר היבם בשותפות האב?

אמר לך רבי אליעזר: אימר דאמרי אנא שמאמר אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד — דלא סגי לה, שלא די לה, בגיטא, אלא בעי נמי חליצה לפי שאינה קנויה לה כיבמה גמורה שהיא כנשואה.

האחות של אשתו, שהיא ראשונה לנפילה, שכבר נפלה לפניו מאחיו הראשון, וחוזרת ונופלת לפניו עתה מאחיו השני —

יוצאה לשוק משום אחות אשה.

והשניה, צרתה לנפילה, אשת אחיו השני שנופלת רק עתה לפניו [בפעם הראשונה], יוצאה — **משום צרתה.**

כיון שהיא צרת ערוה של אחות אשתו, היא אינה חולצת ואינה מתייבמת.

ב. ואם לא כנס האח הנשוי נכרית את אחות אשתו, אלא רק עשה בה **מאמר** [קידושין שתקנו חכמים ליבם לפני שיבוא על יבמתו], ומת —

לא נעשית אשתו הנכרית של האח השני צרתה של אחות אשתו מן התורה, אלא היא צרתה במאמר בלבד, שהיא צרת ערוה מדרבנן.

ולכן, הנכרית — **חולצת ולא מתייבמת.**

לא מתייבמת — היות והיא צרת ערוה במאמר דרבנן.

וחולצת — היות והיא אינה צרת ערוה מן התורה.

גמרא

ומדייקת הגמרא, מכך שאם עשה האח הנשוי נכרית מאמר באחות אשתו, צרתה חולצת ולא מתייבמת:

טעמא דעבד בה האח הנשוי נכרית **מאמר**, באחות אשתו של היבם, רק משום כך אשתו הנכרית אינה מתייבמת, משום היותה צרת

אבל להפר נדריה כארוסה בשותפות עם האב — **מי אמרינן** שמאמר אינו קונה.

ואיבעית אימא, אמר לך רבי אלעזר:

ולרב נחמן בר יצחק, שאמר מיפר היבם בשותפות עם האב — **מי ניחא?**

מי קתני "יפרו" בלשון רבים? "יפר" בלשון יחיד קתני!

אלא הכא, בהפרת נדרים, במאי עסקינן — בלא מאמר.

אלא, שעמדה בדין ותבעה את היבם שיכנוס אותה או יחלוץ לה, **ופסקו לה מזונות משלו.**

ומאז שהתחייב היבם במזונות, הוא יכול להפר נדריה, **וכדרב פנחס משמיה דרבא.**

דאמר רב פנחס משמיה דרבא: כל הנודרת — על דעת בעלה היא נודרת.

ובביאור מחלוקת התנאים בהפרת הנדרים — עיין בתוס' ד"ה כגון.

מתניתין

א. **שלושה אחין, שהיו שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי אשה נכרית.**

מת אחד מבעלי אחיות.

וכנס האח הנשוי אשה נכרית, את אשתו של אחיו, ומת —

ונופלות שתי נשותיו לפני האח השלישי, כאשר אחת מהן אסורה עליו באיסור ערוה של אחות אשתו, והשניה היא צרתה —